

The research determines that the Chambers of Crafts of Ukraine can play a key role in the modernization of the final educational link, a design education for adults, as a component of lifelong education. The creation of design centers at the Chamber of Crafts regional branches will allow them to engage in design education for adults, professional development and retraining of designers, taking into account the regional needs. Such design centers would have a close connection with the production sphere, business, formal and informal education and perform a corrective function between the functioning continuous system of national design education and the socio-economic needs of the country regions.

Key words: system, design education, functional subsystems, craft chambers, adult education, a system-forming component.

УДК 37.018.54.016:780.614.331.02](043.3)

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.93.05>

Буханевич В. В., Туріна О. А.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПОВІ ПОЛОЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО НАВЧАННЯ СКРИПАЛЯ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ В СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ЗАКЛАДАХ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Розкриття особистого потенціалу людини є одним із головних завдань спеціалізованої освіти, яка допомагає дітям самореалізуватись у складній сучасній соціокультурній ситуації, яка особливо загострено переживається у підлітковому періоді життя, коли дитина намагається заявити про себе, з'ясувати свої сильні сторони. Спеціалізовані заклади навчання мистецтва покликані направити цей бурхливий потік енергії у позитивне русло.

Одним із головних завдань спеціалізованих закладів музичної освіти є прилучення дітей до музичного мистецтва, розуміння основних стилів та жанрів музичних творів, осягнення їх змісту, засвоєння основ музичної теорії. Підлітки – це, як правило, учні старших класів, які вже мають певну систему виконавських умінь, що дозволяє викладачеві висувати певні професійні вимоги до освітнього процесу: стимулювати накопичення музичної і мистецької інформації, забезпечувати різноманітність стильової палітри педагогічного репертуару та підпорядкування технічних можливостей художньому змісту в процесі його опрацювання. Вдосконаленню виконавських умінь сприяє обумовленість змісту музично-виконавської діяльності особливостями індивідуальності підлітка, творчий підхід до організації навчання, взаємовідповідність технічного і загально-художнього розвитку.

Навчання гри на скрипці є однією із форм навчання мистецтва, тому у статті розглядаються основні теоретичні позиції, що дозволяють зробити освоєння інструменту підлітком більш ефективним, а значить підсилити його впевненість у власних силах і краще розкрити свої музичні здібності. Фізичні і психологічні особливості підліткового віку (перехід до формального мислення, бажання орієнтуватися на ідеал, пошук відповідних зразків у соціальному оточенні, у літературі, музиці, кіно тощо) стали підґрунтям для визначення основних положень навчання підлітка-скрипаля поряд із загальновідомими закономірностями освітнього процесу: акмеологічна спрямованість навчання (передбачає актуалізацію прагнення учня до найвищих результатів у виконавському розвитку); інформативність навчання (забезпечує розширення музичного кругозору та професійне усвідомлення виконавських дій); системність і послідовність навчання (передбачає оптимальну організацію навчальних дій).

Ключові слова: навчання гри на скрипці, навчання підлітків, акмеологічна спрямованість, інформативність навчання.

Сучасна вітчизняна освіта активно впроваджує гуманістично-орієнтований підхід до навчання, який дозволяє розкрити особистий потенціал людини, її внутрішнє багатство й творчі якості. У цьому аспекті велике значення має мистецька освіта, яка виховує особистість з розвиненим почуттям прекрасного. Навчання гри на скрипці є важливим аспектом такого виховання, оскільки дозволяє дитині осягати перлини світової скрипкової літератури, доступні для виконання. Рівень доступності скрипкового репертуару для учня залежить від різних складових освітнього процесу, серед яких ефективність навчання займає ключову позицію.

Методологічні основи педагогіки мистецтва викладають у своїх працях О. Рудницька, Г. Падалка, А. Козир, О. Щолокова, Н. Гуральник, В. Федоришин, А. Зайцева та ін. Питаннями навчання гри на скрипці присвячені праці таких дослідників: О. Андрейко, М. Берлянич, В. Григор'єв, К. Завалко, Р. Нассіб, В. Стеценко, А. Ямпольський, Ю. Янкелевич та ін.

Аналіз наукових джерел з досліджуваної теми дозволяє зробити висновок, що поза увагою залишається проблема навчання скрипаля-підлітка. Відтак, метою статті, є визначення принципів положень ефективного навчання скрипаля підліткового віку в закладах спеціалізованої мистецької освіти.

Підлітковий вік охоплює термін від 10–11 до 13–14 років. В цей період скрипаль приймає рішення про продовження професійного розвитку, або припинення подальшого навчання після закінчення музичної школи. Це вік, коли учень вже має певну систему виконавських умінь, що дозволяє викладачеві висувати певні професійні вимоги до освітнього процесу, які згодом мають місце і в музичних коледжах, і в системі ЗВО, що дозволяє провести певні паралелі з професійним навчанням скрипаля.

На думку Р. Нассіба, принципи формування виконавських умінь студентів скрипалів наступні: «принцип активно-інформативного впливу на студентів (забезпечує накопичення мистецької, педагогічної

й науково-практичної інформації в єдності з оволодінням майбутніми педагогами знаннями та уміннями інформаційного характеру); принцип образно-змістового осмислення виконавських дій (забезпечення стильової палітри виконавського репертуару); єдності художнього і технічного при підпорядкуванні технічного художньому» [4, с. 115].

У дослідженні О. Андрейко визначено принципи вдосконалення виконавського апарату музиканта: «принцип взаємозумовленості між індивідуальними якостями особистості та змістом і особливостями музично-виконавської діяльності, який спрямований на розкриття особистісних якостей індивіда в контексті його професійної діяльності; принцип взаємовідповідності між розвитком технічних умінь і усвідомленням студентами змісту музичного твору; принцип творчої організації навчально-виховного процесу, що спрямований на пошук і відбір аргументації при осмисленні тих чи інших проблем у процесі формування виконавського апарату» [1, с. 10-11].

Навчання гри на скрипці направлене не тільки на освоєння музичного інструменту. Одним із головних завдань в спеціалізованих закладах музичної освіти є прилучення дітей до музичного мистецтва, розуміння основних стилів та жанрів музичних творів, осягнення їх змісту, засвоєння музичної грамоти у визначених межах. Отже необхідно враховувати і принципи вивчення музичного мистецтва. На думку Т. Коптелової, такими є: «принцип невичерпного різноманіття національних культурних парадигм; принцип поєднання динамічності музики зі статичністю (незмінністю) духовних ідеалів; принцип динамічності музичного мистецтва в індивідуальному переживанні, «прочитанні» музичного твору виконавцем або слухачем; принцип чотирьох умовних вимірів музичного мистецтва (переживання – почуття (глибина); вертикаль – гармонія; горизонталь – мелодія; механічне наповнення – сонорика); принцип цілісності – пошук узгодження культурного розмаїття як можливість більш широкого погляду на світ; принцип найвищого сенсу музичного мистецтва – прилучення індивідуальності до його різноманіття і загальності; принцип органічної цілісності мистецького навчання – передбачає реалізацію індивідуального таланту учня через оптимістично-альтруїстичне прагнення до вищого і досконалого» [3, с. 85].

Підлітковий вік має фізичні і психологічні особливості: перебудова організму, пов'язана зі статевим дозріванням, перехід до формального мислення, амбівалентність (суперечливість) почуттів, визначальне значення для самоусвідомлення референтної групи тощо. Ці особливості потрібно враховувати в навчанні скрипаля поряд із врахуванням загальних закономірностей освітнього процесу.

Формування скрипкового виконавського мислення є основою технічного розвитку, який спирається на поступове засвоєння основних технологічних елементів на максимально високому якісному рівні. Важливу роль у процесі формування скрипаля відіграють звукові ідеали виконавства – «еталонні комплекси виконавських властивостей, в основі яких засоби музичної виразності, використовувані як зразкові моделі для наслідування й відтворення у виконавській практиці» [3, с. 106-107]. Відповідно, аналіз виконавської творчості визначних виконавців-скрипалів надає можливість для визначення еталонної виконавської версії. Еталонна версія виконання – це уявлення про зразкове виконання, що відповідає колективному образу ідеального виконання.

Підліток намагається поринути у доросле життя і вимагає поваги до себе як до особистості. Психологи відзначають максималізм, властивий цьому віку, бажання орієнтуватися на ідеал, пошук цих зразків у соціальному оточенні, у літературі, музиці, кіно тощо. Тому цілком природним буде дати підлітку еталонні художні зразки скрипкового виконання, спрямовувати його освоєння технічних прийомів на рівні, наближеному до досконалого; показати зразки біографій видатних виконавців, гідні приклади життя і творчості музикантів-аматорів тощо. Тобто, ми говоримо про акмеологічну спрямованість навчання.

Акмеологія (від давньогрецького акме – квітуча сила, вершина) – «наука про досягнення людиною найвищих вершин у життєдіяльності та самореалізації творчого потенціалу, який є основою загальнолюдських потенційних можливостей» [5, с. 5].

На думку В. Федоришина, «акмеологія є міждисциплінарною наукою, про закономірності та фактори досягнення вершин професіоналізму і творчого довголіття особистості. Виникнення акмеології означає заміну парадигми у розвитку цілого ряду наук і наукового світобачення та соціальної практики здійснюється перехід від розгляду людини як похідної суспільних явищ й її розуміння як суб'єкта, особистості, що може вирішувати особистісні та суспільно вагомі проблеми» [7, с. 50].

Ляо Бін, розглядаючи образ сучасного підлітка з позицій акмеологічного підходу, пов'язує його «з такою особистістю, котра постійно вдосконалює свої музично-естетичні знання, швидко реагує на зміну культурних уподобань, мобільно орієнтується в освітньо-мистецькому просторі, допомагає друзям адаптуватися до сучасних культурних запитів, професійно визначитися та досягти успіху в житті» [5, с. 94].

Акмеологічні педагогічні технології – це технології, спрямовані на саморозвиток учня згідно його здібностей в умовах варіативності освітніх програм, спрямовані на досягнення ним найвищих результатів за умови поєднання зусиль усіх фахівців, які здійснюють навчання [5]. Такі технології передбачають:

- створення акмеологічного шкільного середовища (простір школи та її соціального оточення, спрямованість духовного впливу яких націлена на досягнення акмеологічно значимих результатів всіх учасників навчання (учнів та вчителів) в атмосфері творчих пошуків та поважного ставлення до самовдосконалення в зонах автентичного самовизначення, тобто стимулюючого на досягнення високих результатів в навчальній праці та творчості, забезпечення престижу навчання);

- забезпечення контакту та співпраці з батьками, як суб'єктами педагогічного процесу. І. Ніколаєску виділяє три етапи цієї роботи: «інформаційне забезпечення; залучення до співучасті в батьківських зборах і шкільних заходах; творче співробітництво в позакласній і навчальній роботі» [5];

- робота педагога над професійним самовдосконаленням, і як знавця теорії навчання предмету, і як фахівця, в даному випадку, музиканта-скрипала.

Г. Падалка виділяє поняття акмеологічної арт-педагогіки – «самостійної галузі педагогічного знання, що досліджує закономірності досягнення найвищого рівня у художньому навчанні, вихованні і розвитку особистості» [6, с. 10].

Дослідниця визначає предметом акмеологічної арт-педагогіки «взаємодію педагога і учнів, спрямовану на досягнення найвищих результатів у мистецькій діяльності», вважаючи акмеологічними засадами мистецького навчання: «акмеологічне цілепокладання художньої діяльності (особлива налаштованість на досягнення найвищого рівня досконалості), акмеологічне усвідомлення мистецьких дій (здатність вибирати найкраще в світі мистецтва), акмеологічна регуляція художньо-творчої діяльності (педагогічна підтримка та забезпечення учнів найефективнішими засобами художньо-творчої діяльності для досягнення найвищої продуктивності в мистецькій діяльності)» [6, с. 3].

В підлітковому віці дитина вже може повноцінно абстрактно мислити, отже на провідні позиції можна поставити інформативність навчання. Інформативність у процесі навчання музики, як категорії творчої – дещо спірна позиція. Для обґрунтування цього положення наведемо такі аргументи:

1. Для якісного навчання гри на інструменті потрібне теоретичне обґрунтування й усвідомлення тих чи інших дій. Наприклад, свобода плечового пояса враховується практично у всіх ігрових прийомах як правої так і лівої руки і якщо не пояснювати учневі логіку конкретного прийому і не переконатися в тому, що він усвідомив причинно-наслідковий зв'язок ігрової дії, її м'язового відчуття та законів механіки, що використовуються при взаємодії інструменту та людського організму, то у кожному наступному творі схожі моменти доведеться пояснювати наново, що гальмує темп навчання, отже знижує його ефективність. Якщо до розвитку формального мислення дитина, як правило просто копіює показ педагога, то в підлітковому віці вже з'являється можливість більш професійного підходу до усвідомлення технології гри на інструменті, розвитку виконавського мислення.

2. Інформативність розуміється і як розширення музичного кругозору. У цьому віці добре сформовані навички читання художньої літератури; підліток, як правило, вже чудово володіє можливостями інтернет простору, він уже має непогані навички читання музичного тексту. Це дає широкі можливості участі у різних навчальних колективах, знайомства з успіхами ровесників-скрипалів та творчістю найкращих представників цієї професії, ознайомлення з музичною, художньою літературою, творами інших видів мистецтва та ін., що можна використовувати в аудиторній, самостійній та позакласній діяльності.

Важливе значення набуває удосконалення навичок роботи з нотним текстом. Музичний текст – «специфічна знакова структура, метою якої є передача художньої інформації, що має звуковчасові властивості, від композитора до слухача. Він має семіотичну структуру, інтенцію (від лат. *Intentio* – прагнення – спрямованість свідомості (мислення) на пізнання певного об'єкта, на рішення задачі), натуральну неповторність, культурно-історичні межі, є сигналом, що передає інформацію в просторово-часовому контексті, а також основним елементом процесу «музика» [3, с. 81].

Музичний текст в процесі навчання гри на скрипці є джерелом накопичення образно-художньої інформації, основою для роботи над удосконаленням виконавських навичок. Для кращого освоєння нової інформації необхідно спочатку осмислити і певним чином структурувати новий матеріал, намагаючись зв'язати його з тим, що учневі вже відомо.

Музичний текст складається з нотних символів. Нотний текст – це «система конвенційних знаків, які візуально виражають структуру, архітектоніку музичного твору». Для перетворення нотного тексту в музичний потрібне відтворення змісту в реальному звучанні, а також «необхідне певним чином організоване мислення інтерпретатора з приводу даного музичного твору» [2].

В музичній освіті сучасності починають активно використовуватись комп'ютерні технології. Д. Ксенофтова зауважує, що музична інформатика широко застосовується для освоєння необхідних знань, умінь і навичок в музичній освіті західних країн, використовуючи комп'ютерний інструментарій [2]. Сферою її уваги є, головним чином, навчання з предметів музично-теоретичного та історичного циклів, а також рішення деяких навчальних завдань, пов'язаних з виконавською та композиторською діяльністю. Сюди входять: навчання за допомогою комп'ютера, навчання з розвагою, технологія інтерактивного мультимедіа, інтернет. Комп'ютерні програми також використовуються для набору і редагування нотного тексту, прослуховування музичних творів, розвитку музичного слуху. Існують програми, що допомагають в навчанні гри на інструментах, в підборі мелодій, в аранжуванні, імпровізації тощо. Комп'ютерні програми дозволяють проводити музично-слуховий аналіз мелодій та творів на заняттях з історії музики. Для багатьох музичних дисциплін комп'ютер в сучасних умовах є джерелом енциклопедичних та бібліографічних відомостей [2].

Інтернет-технології також є джерелом навчальних матеріалів в сучасній освіті. Цей напрям активно розвивається, формуються і вдосконалюються технології його використання. Форма подання матеріалу визначається змістом курсу, конкретним видом заняття, а також роллю викладача. Наприклад: використання відео-, аудіо та нотних прикладів; робота з додатковими матеріалами (статті, підручники, які публікуються

на сайтах Інтернету тощо); використання ресурсів електронних нотних інтернет-бібліотек і музичних антологій; завдання по аналізу творів, тематичні семінари, організовані викладачем. Ми погоджуємось з думкою Д. Ксенофонтвої, що розробка і впровадження в навчальний процес таких інформаційних ресурсів розширює можливості навчання, робить його більш ефективним і різноманітним і подальший розвиток комп'ютерних технологій в музичному навчанні є перспективним.

Ефективне навчання передбачає системність і послідовність інструментального навчання, тобто: дотримання логіки навчання згідно навчального плану, програми дисципліни, розкладу занять; формування музично-виконавських умінь на основі розуміння їх взаємозв'язку (наприклад, пластика виконання дрібних рухів скрипаля потребує свободи плечового поясу, складні штрихи є похідними від простих тощо). Якісний процес навчання передбачає виділення в матеріалі найбільш важливого при системному розподілі навчального матеріалу за періодами навчання. Обов'язковим є збереження наступності змісту та форм навчання: кожне заняття має бути продовженням попереднього. Необхідне використання форм логічного подання навчального матеріалу: схем, таблиць, малюнків-підказок. Ефективності навчання сприяють міжпредметні зв'язки та координація всіх компонентів педагогічного процесу на засадах єдності вимог та забезпечення наступності в діяльності; врахування оцінки знань для контролю та своєчасного виявлення стану успішності учнів та якості засвоєння навчального матеріалу.

Оптимальна організація інструментального навчання передбачає «поступовість ускладнення художнього та технічного репертуару: опору на пройдене, вивчення нового матеріалу частинами, особливе фіксування уваги на вузлових питаннях, ретельне планування роботи з учнем з урахуванням його індивідуальних особливостей» [2].

Висновки. Таким чином, основними принциповими положеннями ефективного навчання підлітка гри на скрипці є: акмеологічна спрямованість навчання (передбачає актуалізацію прагнення учня до найвищих результатів у виконавському розвитку); інформативність навчання (забезпечує розширення музичного кола та професійне усвідомлення виконавських дій), системність і послідовність (передбачає оптимальну організацію навчальних дій).

Використана література:

1. Андрейко О. І. (2004) Методи вдосконалення виконавського апарату музиканта-інструменталіста (автореф. дис. ... канд. пед. наук) Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова. 19 с.
2. Буханевич В. В. (2021) Методичні засади інтенсифікації навчання гри на скрипці учнів початківців (автореф. дис. ... канд. пед. наук) Суми. 259 с.
3. Ляо Бін (2021) Формування музично-естетичної компетентності підлітків в закладах позашкільної мистецької освіти : дис. ... докт. філософії. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова. 250 с.
4. Нассіб Р. (2018) Удосконалення виконавських умінь педагога-скрипаля в умовах вищої музично-педагогічної освіти (дис. ... канд. пед. наук) Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова. 208 с.
5. Ніколаєску І. О. (2012) Практичні основи акмеологічного розвитку особистості в умовах освітньо-інформаційного простору: навч.-мет. посібник. Черкаси : ОІПОПП. 53 с.
6. Падалка Г. М. (2010) Акмеологічна арт-педагогіка: предмет, принципи, методичні підходи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*. Вип. 10. Київ. С. 9-14.
7. Федоришин В. І. (2012) Акмеологічний аспект підготовки викладачів мистецьких дисциплін у контексті європейського освітнього простору. *Молодь і ринок*. Дрогобич : ДДПУ. № 10 (93). С. 50-53.

References:

1. Andreiko O. I. (2004) *Metody vdoskonalennia vykonavskoho aparatu muzykanta-instrumentalista* [Methods of improving the performance apparatus of an instrumentalist musician] NPU im. M. P. Drahomanova. Kyiv, 19 s. [in Ukrainian]
2. Bukhanievych V.V. (2021) *Metodychni zasady intensyfikatsii navchannia hry na skryptsii uchniv pochatkivtsiv* [Methodical principles of intensification of learning to play the violin for beginner students] Sumy. 259 s. [in Ukrainian]
3. Liao Bin (2021) *Formuvannia muzychno-estetychnoi kompetentnosti pidlitkiv v zakladakh pozashkilnoi mystetskoi osvity* [Formation of musical and aesthetic competence of teenagers in out-of-school art education institutions] NPU im. M. P. Drahomanova. Kyiv, 250 s. [in Ukrainian]
4. Nassib R. (2018) *Udoskonalennia vykonavskykh umin pedahoha-skrypalia v umovakh vyshchoi muzychno-pedahohichnoi osvity* [Improving the performance skills of a violin teacher in the conditions of higher music-pedagogical education] NPU im. M. P. Drahomanova. Kyiv, 208 s.
5. Nikolaiesku I. O. (2012) *Praktychni osnovy akmeolohichnoho rozvytku osobystosti v umovakh osvitno-informatsiinoho prostoru: navch.-met. Posibnyk* [Practical foundations of acmeological development of personality in the conditions of educational and informational space] Cherkasy: OIPOP, 53 s. [in Ukrainian]
6. Padalka H. M. (2010) *Akmeolohichna art-pedahohika: predmet, pryntsyipy, metodychni pidkhody* [Acmeological art pedagogy: subject, principles, methodical approaches] *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 14: Teoriia i metodyka mystetskoi osvity*. Vyp. 10. S. 9-14. [in Ukrainian]
7. Fedoryshyn V. I. (2012) *Akmeolohichnyi aspekt pidhotovky vykladachiv mystetskykh dystsyplin u konteksti yevropeiskoho osvitnoho prostoru* [Acmeological aspect of training teachers of art disciplines in the context of the European educational space] *Molod i rynek: Drohobych: DDP. № 10 (93). S. 50-53.* [in Ukrainian]

Bukhanievych V., Turina O. Basic principles of effective teaching a teenager to play the violin in art schools

Unveiling a person's personal potential is one of the main tasks of specialized education, which helps children to realize themselves in the complex modern socio-cultural situation, which is especially acutely experienced in the adolescent period of life when the child tries to assert himself and find out his strengths. Specialized art education institutions are designed to direct this turbulent flow of energy in a positive direction.

One of the main tasks of specialized music education institutions is to introduce children to the art of music, understand the main styles and genres of musical works, comprehend their content, and learn the basics of music theory. Teenagers are, as a rule, high school students who already have a certain system of performance skills, which allows the teacher to put forward specific professional requirements for the educational process: to stimulate the accumulation of musical and artistic information, ensure the diversity of the stylistic palette of the pedagogical repertoire, and subordinate technical capabilities to the artistic content in the process of its execution. The improvement of performing skills is facilitated by conditioning the content of musical and performing activities to the peculiarities of the adolescent's individuality, a creative approach to the organization of training, and the mutual correspondence of technical and general artistic development.

Learning to play the violin is one of the forms of art education, so the article examines the main theoretical positions that enable a teenager to learn the instrument more effectively, which means strengthening their confidence in their own abilities and better revealing their musical talents. The physical and psychological features of adolescence (the transition to formal thinking, the desire to focus on an ideal, the search for appropriate models in the social environment, in literature, music, cinema, etc.) form the basis for determining the main principles of training a teenage violinist along with the well-known regularities of the educational process: the acmeological direction of training (which presupposes actualizing the student's desire for the highest results in their performance development); informativeness of training (ensuring the expansion of musical horizons and professional awareness of performing actions); and the system and sequence of training (which presupposes the optimal organization of training activities).

Key words: learning to play the violin, teaching teenagers, acmeological orientation, informative learning.

УДК 37.018.1(477-65-21)"18/19"

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.93.06>

Васютинська Є. А.

РОЗВИТОК ОСВІТИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН НА ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКІЙ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

У статті здійснено історіографічний аналіз досліджень, у яких розкриваються історія становлення та розвитку освіти національних меншин на Єлисаветградщині у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття. Виокремлені ключові аспекти вивчення проблем у сучасній теорії наукового знання. Встановлено, що на сучасному етапі значно зріс інтерес науковців як до освіти національних меншин загалом, так і до особливостей розвитку окремих навчальних закладів для національних меншин на Єлисаветградщині. Науковці прагнуть більш об'єктивно оцінити здобутки у сфері освіти національних меншин в краї, що пов'язано з відкритістю архівів і доступністю нових джерел. Виявлено, що вагому цінність для розуміння специфіки регіональних ознак освіти національних меншин досліджуваного періоду мають дисертаційні та монографічні дослідження, які стали основним інформативним джерелом реконструкції історіографічного процесу з нагромадження наукових знань щодо історії становлення та розвитку освіти національних меншин на Єлисаветградщині в означений період. Нечисленні наукові дослідження сучасних учених (О. Акімкіна, О. Філоненко, М. Литвиненко, С. Якименко та ін.), у яких розкрито зміст, методи і форми організації навчально-виховного процесу в навчальних закладах Єлисаветградщини для національних меншин засвідчують, що вони вирізнялися серед інших освітніх закладів краю оригінальними підходами до організації навчально-виховного процесу, прекрасним підбором висококваліфікованих педагогів та класних наставників, користувалися певною свободою творчості при виборі методів та прийомів навчання та виховання. Встановлено, що цілісна історія розвитку освіти національних меншин на Єлисаветградщині у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття ще належно не висвітлена в історіографії. Подальшого розвитку набули аналіз і систематизація досліджень з даної проблеми.

Ключові слова: історіографія, педагогічні дослідження, Єлисаветградщина, національні меншини, навчальні заклади.

Сьогодні значно актуалізується ідея полікультурності й полікультурної освіти, сутність якої полягає у формуванні людини, здатної до ефективної життєдіяльності в багатонаціональному і полікультурному середовищі, з розвиненим почуттям розуміння й поваги інших культур, умінням жити в мирі й злагоді з людьми різних національностей, рас, вірувань. Ці обставини спонукають до опрацювання матеріалів з історії шкільництва в цілому по Україні і, зокрема, в окремих її регіонах, серед яких чільне місце у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття посідала Єлисаветградщина, яка відома своєрідними культурними та освітніми традиціями, які обумовили формування досить яскравої педагогічної самобутності, яка проявилася в специфічності системи освіти, оригінальності педагогічних пошуків, зокрема в напрямку створення та функціонування навчально-освітніх закладів для національних меншин [7, с. 374].

Заслужують на увагу дослідження таких науковців: О. Аніщенко, Л. Кобилянська, Н. Рудницька, Н. Сейко, В. Тадіян, В. Ханенко та ін., в яких автори досліджують питання організації освіти національних меншин. У своїх працях вони приділяли багато уваги становленню та розвитку початкових та середніх загальноосвітніх закладів для національних меншин.

Історія розвитку освіти національних меншин на Єлисаветградщині, представлена невеликою кількістю наукових розвідок. Окремим аспектам розвитку освіти національних меншин на теренах краю присвячено